

Õiguskantsler

Teie 03.10.2015 nr

Meie 05.11.2015 nr 6-1/151332/1504912

Vajaduspõhise õppetoetuse saamise tingimused

Lugupeetud avaldaja

Pöördusite õiguskantsleri poole avaldusega, mis puudutab üliõpilastele makstava vajaduspõhise õppetoetuse saamise tingimusi. Selgitasite, et [õppetoetuste ja õppelaenu seaduse](#) alusel vajaduspõhise õppetoetuse määramisel on Teie pereliikmete hulka lisatud Teie bioloogiline isa, kelle hooldusõiguse kohus on lõpetanud. Samuti on Teie pereliikmeteks arvatud isa lapsed.¹ Leidsite, et tegelikkusele mitte vastava eelduse loomine perekonna koosseisu osas ei taga Teile kõrghariduse omandamisel võrdseid võimalusi teiste üliõpilastega.

Leian, et üliõpilase vanemate ja poolõdede-poolvendade käsitamine vajaduspõhise õppetoetuse määramisel ühe perekonnana pole põhiseadusvastane.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 37 lg 1 sätestab küll iga isiku õiguse haridusele, sealhulgas kõrgharidusele, kuid sellest sättest ei tulene riigile kohustust tagada kõigil haridustasemetel tasuta õppimise võimalus. Mida kõrgem on hariduse tase, seda suurem on seadusandja vabadus valida, millistel tingimustel hariduse omandamist võimaldada. Põhiseadusest ei tulene kohustust luua teatud kindel õppetoetuste või stipendiumite süsteem. Riigil on õppetoetuste süsteemi loomisel suur kaalutusõigus, mis hõlmab nii seda, kellele toetust anda, kui seda, milliseid toetusi anda.

Vajaduspõhise õppetoetuse saamise tingimuste põhiseaduspärasuse hindamisel on olulised kaks teemade ringi. Esiteks, kuivõrd vaba on seadusandja perekonna mõistet sisustama. Teiseks, mis eesmärgiga on toetus kehtestatud.

Perekonna mõistesse puutuvalt on oluline, et seadustes võib sellele mõistele anda erineva sisu. Nimelt pole Eestis ühegi seadusega antud perekonna mõistet, mis kohalduks kõigi seaduste puhul ühetaoliselt.

¹ Õppetoetuste ja õppelaenu seaduse § 5¹ lg 2 sätestab, et vajaduspõhise õppetoetuse taotlemisel loetakse üliõpilase perekonnaliikmeteks: kuni 24-aastase üliõpilase vanemad juhul, kui üliõpilane ei ole abielus ega lapse vanem või eestkostja (p 1); kuni 24-aastase üliõpilase alaealised õed, vennad, poolõed ja -vennad juhul, kui üliõpilane ei ole abielus ega lapse vanem või eestkostja (p 2); kuni 24-aastase üliõpilase, kes ei ole abielus ega lapse vanem või eestkostja, kuni 24-aastased õed, vennad, poolõed ja -vennad, kes omandavad üldkeskharidust statsionaarses õppes või kutseharidust statsionaarses õppes või täiskoormusega või kõrgharidust täiskoormusega ning ei ole ületanud õppekava nominaalkestust (p 3).

Vajaduspõhise õppetoetuse määramisel on seadusandja loonud eelduse, et mõlemad vanemad toetavad oma last kõrghariduse omandamisel olenemata sellest, kas see ka tegelikult nii on. Kuna [perekonnaseaduse](#) § 96 järgi ei tähenda hooldusõiguse lõppemine ülalpidamiskohustuse lõppemist, siis eeldab seadusandja, et ka hooldusõiguseta vanem toetab oma lapse õpinguid.² Eeldus, et vanemad oma laste ülikooliõpinguid toetavad, on loodud vaatamata asjaolule, et ükski seadus ei sätesta vanemate kohustust kuni 24-aastase lapse kõrgkooliõpinguid toetada³. Võib öelda, et tegu on vanemate moraalse kohustusega.

Sellise eelduse loomine pole põhiseadusega vastuolus. Kõrghariduse omandamist käsitab seadusandja investeeringuna tulevikku. Kõrgharidus annab eelised edukaks toimetulekuks edasises elus. Kõrgharidust peetakse nii avalikuks hüveks (riik on huvitatud omama haritud kodanikke), kui ka erahüveks (parem haridus annab eelduse saada paremat töötasu). Seetõttu pole asjakohatu eeldada, et perekond peab oma lapse parema tuleviku nimel kulusid kandma.⁴

Mis puudutab poolõdede ja –vendade arvestamist pereliikmete hulka, siis vajaduspõhise õppetoetuse saamisel on see pigem kasulik, kuna suurendab pere ülalpeetavate arvu ja seega väheneb sissetuleku suurus pereliikme kohta.

On mõistetat, et kõik vanemad ei saa või ei soovi oma laste õpinguid kõrgkoolis toetada. Sellisel juhul on oluline, et üliõpilane saaks majanduslikku tuge teisel teel.

Üheks võimaluseks on taotleda vajaduspõhist õppetoetust. Vajaduspõhine õppetoetus on mõeldud neile, kelle majanduslik seis on püsivalt halb. Vajadus toetuse järgi tehakse kindlaks automatiseeritult, st registrite andmete alusel. Paraku ei saa automatiseeritud toetuse määramise puhul arvestada kõigi elus ette tulevate tegelike olukordadega. Registritel põhinev automaatne menetlus võeti aga kasutusele sellepärast, et kulud toetuse määramisega seoses oleks võimalikult madalad ja kokku hoitavat raha saaks maksta välja toetustena.⁵ Nii võib juhtuda, et vajaduspõhisest õppetoetusest jäävad ilma need üliõpilased, kelle tegelik majanduslik seis on halb, kuid registrite põhjal seda öelda ei saa.

Vajaduspõhine õppetoetus on samas vaid üks üliõpilaste toetamise meede teiste kõrval. Seadusandja on arvestanud, et kui üliõpilane ei saa vajaduspõhist toetust, siis on olemas teisi allikaid, kuidas õpinguid rahastada.

Üliõpilastel on võimalus peale vajaduspõhise õppetoetuse taotlemise võtta õppelaenu, saada stipendiumi. Võimalik on taotleda ka vajaduspõhist eritoetust.⁶ Erinevalt vajaduspõhise

² [Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 546 SE](#) algataja seletuskirjas selgitatakse täpsemalt: „PKS § 96 teise lause lisamise eesmärk on selgelt välja tuua juba varem eksisteerinud üldpõhimõte, et ülalpidamiskohustus tuleneb põlvnemisest ning seetõttu hooldusõiguse muudatused ülalpidamiskohustust ei mõjuta. Ükski hooldusõiguse muudatus, sh hooldusõiguse äravõtmine või piiramine, ühise hooldusõiguse lõpetamine, ainuhooldusõiguse üleandmine ega hooldusõiguse peatumine pole seotud ülalpidamiskohustusega. See tähendab näiteks, et vanem ei vabane enda alaealise lapse ülalpidamise kohustusest ka juhul, kui vanemalt hooldusõigus täielikult ära võetakse.“

³ Nt [perekonnaseaduse](#) § 97 lg 2 p 1 ja 2 järgi on ülalpidamist õigustatud saama 1) alaealine laps; 2) laps, kes täisealiseks saanuna jätkab põhi- või keskhariiduse omandamist põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni

⁴ Vt algataja seletuskiri [õppetoetuste ja õppelaenu seaduse ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 236 SE](#) juurde, lk 4-5.

⁵ Samas, lk 6.

⁶ Õppetoetuste ja õppelaenu seaduse § 2 p 5 järgi on vajaduspõhine eritoetus üliõpilasele, välja arvatud doktorandile, õppetoetuste ja õppelaenu seaduses sätestatud tingimustel antav ning isiku majanduslikust olukorrast lähtuv rahaline

õppetoetuse määramise automatiseeritud menetlusest, määravad vajaduspõhist eritoetust õppeasutused. Neil on võimalus arvestada üliõpilase tegelikke olusid, nt tegelikku pere sissetulekut ja pereliikmete arvu.⁷

Peale õppetoetuste ja õppelaenu on üliõpilasel võimalus töötada suvel vähemalt kahe kuu ulatuses. Kui üliõpilane soovib kõrgharidust omandada, kuid ükski riiklik toetusmeede ei ole sobiv, on tal võimalus asuda õppima osakoormusega ning teenida ise töötades õppimiseks vajalikku raha.⁸

Kõiki neid asjaolusid arvestades pole alust pidada vajaduspõhise õppetoetuse saamise tingimusi Teie avalduses välja toodud perekonna mõiste osas põhiseadusvastasteks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Aigi Kivioja 6938428
Aigi.Kivioja@oiguskantsler.ee

toetus kõrghariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks, kui üliõpilase vajaduspõhise õppetoetuse taotlus on tagasi lükatud.

⁷ Selgitusi vajaduspõhise eritoetuse kohta leiate [õppetoetuste ja õppelaenu seaduse muutmise ning sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus 728 SE](#) juurde koostatud seletuskirjadest.

⁸ Selgitusi vajaduspõhise õppetoetuse regulatsiooni kohta leiate [seletuskirjadest õppetoetuste ja õppelaenu seaduse ning sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus 236 SE](#) juurde.